

ISTORIOGRAFIE

Rememorare Silvia Șerbescu 50 de ani de posteritate

Lavinia Coman

La 22 aprilie 1965, după lupta acerbă cu o boală necruțătoare, se stingea o mare artistă română, Silvia Șerbescu. Povestea vieții sale începe la 27 ianuarie 1903, când vede lumina zilei în familia unor intelectuali bucureșteni de marcă. Tatăl, Gheorghe Chelaru, era profesor de limbile latină, greacă și română la Liceul *Gheorghe Lazăr*, autor de manuale și preceptor al prinților Nicolae și Maria, fii ai Regelui Ferdinand și ai

Reginei Maria. Mama, învățătoare cu notorietate, avea și o puternică ascendență muzicală. Tatăl și bunicul pe linie maternă, Ion Bunescu și Ghiță Ionescu, renumiți profesori de muzică, fuseseră totodată compozitori și dirijori ai corului Patriarhiei Române. Silvia dă semne precoce de înzestrare muzicală, ceea ce conduce la educarea sa stăruitoare, în

special prin studiul pianului. Urmează cursurile Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din București, la clasa profesoarei Emilia Saegiu. Nu se știe ce traiectorie ar fi cunoscut cariera tinerei cu înzestrări excepționale în egală măsură pentru pian și matematică, dacă în ultimul an de studii nu s-ar fi petrecut o schimbare administrativă la conservator. În ianuarie 1924 profesoara Emilia Saegiu este pensionată, iar clasa este preluată de o profesoară nouă, numită Constanța Erbiceanu(1874-1961). Aceasta urmasa cursurile Conservatorului din Leipzig avându-l profesor de pian pe Carl Reinecke(1824-1910) și absolvind cu distincția *Ehrevoll*. Apoi se perfecționase la Paris, cu Maurice Moszkowski(1854-1925), urmasa și absolvise cursurile secției Musikwissenschaft a Universității „Humboldt” din Berlin și desfășurase o intensă activitate concertistică în Europa, îndeosebi ca promotore a creației lui Max Reger(1873-1916). Apoi se produsese primul război mondial cu urmările dezastruoase și catastrofa umanitară cunoscute. Revenită în țară, Constanța Erbiceanu reușește abia într-un târziu să găsească un loc de muncă potrivit cu înalta sa calificare. Numirea la Conservator survenea după ani lungi de așteptări și încercări fără succes. Cucerită de la început de talentul Silviei Chelaru, dar pe de altă parte fiind impresionată de studiile ei matematice aproape de finalizare, Constanța Erbiceanu întrevide un potențial excepțional și o îndrumă pe tânăra aspirantă către opțiunea concertistică. Pentru a o convinge, o îndeamnă să participe la cele două concursuri anuale ale Conservatorului: Premiul „D. Poenaru Căplescui” și Premiul „Paul Ciuntu”. În fața comisiei care era prezidată de maestrul George Enescu, Silvia Chelaru câștigă ambele premii. Apoi susține absolvența la Conservator și licența la Facultatea de Matematică, ambele examene fiind parcurse cu strălucire. În paralel cu pregătirea unui program bogat de lărgire a repertoriului de concert, Domnișoara Erbiceanu o convinge pe proaspăta absolventă din sesiunea 1924 să-și continue perfecționarea la Paris. Silvia se căsătorește cu inginerul Florian Șerbescu și împreună pleacă în capitala franceză. Aici, tânăra doamnă se înscrie la École Normale de Musique, lucrând timp de un an cu Lazare Levy și

cu Blanche Bascouret de Guéraldi, iar soțul urmează École Supérieure d'Electricité, secția Radio-Telegrafie. Referințele profesorilor sunt superlative, iar susținerea morală din țară vine puternic prin scrisori din partea Domnișoarei Erbiceanu. Opinia scrisă a lui Alfred Cortot, cu care lucrează la cursurile de vară, atestă că tânăra muziciană „are un viu simț muzical, aptitudini

de înțelegere și inteligență remarcabile și totodată o tehnică deja formată, calități pe care timpul le va dezvolta în continuare la un element atât de bine înzestrat.”¹ Examenul de absolvență este luat cu un punctaj excepțional, premiul I și Licența de concert, în anul următor, 1925. Este evaluată la superlativ pentru interpretarea *Concertului nr. 1 în Mi bemol major* de Fr. Liszt, iar la proba de recital prezintă, ca piese de bază, *Sonata Appassionata op. 57* de L.v.Beethoven și *Sonata în si minor* de Fr. Liszt.

În următorii doi ani a continuat să frecventeze cursurile lui Alfred Cortot, iar în anul 1929 își face debutul triumfal la Paris, cu Orchestre Symphonique de Paris, dirijată de Ernest Ansermet și cu un recital încununat de glorie la *Sale Pleyel*. S-au scris numeroase cronică, din care spicuim: „Doamna Silvia Șerbescu posedă un talent pianistic mlădios și plin de vitalitate. Suntem îndreptățiți să lăudăm splendida siguranță și temperamentul muzical seducător de care a dat dovadă această artistă. E de apreciat îndeosebi modul viu și colorat în care a redat *Bourrée fantasque* de Chabrier și *Navarra* de Albeniz, pentru care a fost pe drept aplaudată și rechemată.”²

Cu puțin timp înainte, la 8 aprilie 1928, tânăra artistă își făcuse debutul strălucit în țară, prin concertul Filarmonicii din București dirijată de Ion Nonna Otescu. Interpretarea *Concertului nr. 1 în Mi bemol major* de Fr. Liszt i-a adus câteva cronică, între care se disting cel puțin două. Astfel, Petru Comarnescu scrie: „Surprinzătoare și nespuse de valoroasă a fost interpretarea pe care Doamna Silvia Chelaru-Șerbescu a dat-o *Concertului pentru pian și orchestră* de Liszt, piatră de încercare pentru orice pianist cu pretenții. Dintru început să slăvim meritul de căpetenie al interpretării d-nei Silvia Șerbescu: **autenticitatea lisztiană**. Într-adevăr, rareori am găsit mai bine și mai exact redată caracteristicile lui Liszt: melancolia, virtuozitatea, capriciozitatea sentimentală și tehnică. O putere unică de diferențiere, de disociație și apoi de

¹ Alfred Cortot, Scrisoare către Constanța Erbiceanu, ms., Paris, 1925.

² Cronică în *Le Courier musical*, Paris, 16 februarie 1929.

înlănțuire sintetică a dovedit interpretarea de Duminică, pe drept aclamată de sala întregă.”¹ O altă voce importantă este aceea a maestrului George Breazu, care semnaleză un eveniment și relevă o prioritate în timp a școlii românești: „...să ne unim cu întreg publicul de la ultimul simfonic, entuziasmat cum rareori se vede, pentru surprinzătoarea măiestrie cu care a executat concertul de Liszt o tânără pianistă, apărută dintr-o dată din hăurile necunoscutului, în admirația unanimă a auditorilor concertului de Duminică. Silvia Șerbescu Chelaru nu era un nume de muziciană, decât doar printre foștii săi colegi de la Conservatorul din București. Printre ei, alături de ambițiile lor, emulându-se laolaltă, rămânând însă în cercul restrâns al mediului de învățatură temeinică, aspră, susținută și concentrată zi de zi, în disciplina eminenței profesoare care este Constanța Erbiceanu, astfel și-a dezvoltat bogatele însușiri muzicale Silvia Chelaru-Șerbescu. **Este cel mai autentic element și cea mai definitivă probă a posibilităților noastre românești de tehnică pianistică și interpretare muzicală, ca și a capacității pedagogice a Constanței Erbiceanu cu care Conservatorul nostru se mândrește.**”²

Urmează turnee în Europa îndelung ovaționate, evenimente marcate de noi lucrări pe care interpreta le introduce în repertoriu. Astfel, o dată memorabilă este 8 februarie 1931, când „inaugurează” în România *Concertul nr. 2 în do minor* de S. Rachmaninov, la Filarmonica bucureșteană, dirijată de maestrul George Georgescu. Grație efortului său, urmează alte lucrări pentru pian și orchestră din repertoriul modern, care se aud pentru prima dată în țara noastră: *Noapți în grădinile Spaniei* de M. De Falla, la 9 februarie 1934, cu aceeași filarmonică bucureșteană, dirijată de maestrul Ionel Perlea, *Concertele al treilea*, la 10 octombrie 1935 și *al doilea* de S. Prokofiev, la 2 noiembrie 1939, cu maestrul George Georgescu dirijor. În aceeași formulă sunt prezentate *Toccata*

¹ Petru Comarnescu, *Două valori românești*, în ziarul *Ultima oră*, 15 aprilie 1928.

² George Breazu, *Cronica muzicală*, în ziarul *Cuvântul*, 15 aprilie 1928.

de O. Respighi și *Fantezia indiană* de F. Busoni, precum și *Rapsodia pe o temă de Paganini* de S. Rachmaninov la 7 octombrie 1937. În anul 1956 artista prezintă publicului *Concertul pentru mâna stângă* de M. Ravel, cu Mircea Basarab ca dirijor al filarmonicii bucureștene. Cariera solistică înglobează și lucrări importante din repertoriul de recital, pe care le aduce în premieră în fața publicului din România: *Suita Iberia* de I. Albeniz sau **Sonata op. 24 nr. 1 în fa diez minor de George Enescu, fiind unul dintre primii soliști care abordează această lucrare, în anul 1958, și primul profesor care predă la Conservator concepția de tratare în studiu a acestei capodopere.** Putem aprecia ca un moment de încununare a întregii cariere **prezentarea în recital la Ateneul Român a celor 24 de Preludii de Cl. Debussy, în cadrul centenarului marelui compozitor,** după câteva decenii de la interpretarea lor în România de către Alfred Cortot. Ca o observație generală asupra repertoriului preferat, **rămâne ca o constantă a concepției repertoriale îmbinarea armonioasă a operelor fundamentale ale artei pianistice din repertoriul baroc, clasic și romantic cu capodopere ale muzicii dedicate pianului în secolul XX.** Aceasta întrucât, alături de cele șapte prime audiții realizate în România cu lucrări concertante din secolul XX, rămân de referință, printre altele, interpretările *Concertului nr. 5 Imperialul* de L. v. Beethoven sau ale *Concertului nr. 2 în Si bemol major* de Joh. Brahms.

Un titlu de noblețe pentru arta Silviei Șerbescu îl constituie colaborările în două recitaluri cu maestrul George Enescu. După ultimul, desfășurat la 29 decembrie 1942, marele artist i-a scris următoarea dedicație pe programul de sală: „Partenerii mele atât de remarcabile din această seară, admirație și respect.”¹

În tot acest timp viața de familie își urmează cursul, perechea fiind binecuvântată în anul 1934 cu venirea pe lume a unei fiice. Au numit-o Liana și au vegheat cu iubire asupra formării ei. Liana a demonstrat vădite înzestrări muzicale și plastice. Pasiunile acestea au concurat în sufletul tinerei

¹ Program de sală, Filarmonica din București, 29 decembrie 1942, ms.

studioase, iar până la urmă a biruit educația muzicală sistematică, studiul profesionist al pianului. Liana Șerbescu a devenit o pianistă de forță, afirmându-se pe plan național și internațional. În anul 1975 s-a stabilit în străinătate, optând pentru Olanda, unde a continuat activitatea bogată de concertistă, de profesoară de pian, de cercetătoare și promotoare a muzicii creată de-a lungul istoriei de compozitoare.

Pentru Silvia Șerbescu, itinerariile concertelor s-au configurat în turnee întreprinse în Franța, Italia, Polonia, Jugoslavia, Turcia, Suedia, Finlanda, Cehoslovacia, U.R.S.S. În evenimentele create pe parcursul deceniilor a colaborat cu orchestre simfonice de elită pe plan mondial și cu dirijori celebri precum Ernest Ansermet, Nikolai Anosov, Paavo Berglund, Alexandr Gauk, Vaclav Neumann, George Georgescu, Ionel Perlea, Constantin Silvestri, Sergiu Comissiona, Mihail Jora, Theodor Rogalski, Alfred

Alessandrescu, Mihai Brediceanu, Antonin Ciolan, Emanuel Elenescu, Nicolae Boboc. A fost numită după anul 1948 solistă de stat a Filarmonicii *George Enescu*, dar după un număr de ani a fost eliberată din această funcție, fără să i se dea nici o explicație. Ca semne de recunoștință pentru meritele artistice deosebite, pot fi evocate decorația în anul 1943 cu medalia *Meritul cultural pentru artă cl. I*, conferită de regele Mihai, iar după al doilea război mondial, Premiul de Stat în anul 1955 și titlul de Artist Emerit în anul 1956.

Arta pianistică a Silviei Șerbescu a fost glorificată în sute de articole de presă din țară și din străinătate. Ca admiratoare privilegiată a concertelor și recitalurilor sale, aș putea formula următoarele trăsături definitorii ale stilului

personal: a) anvergura unui aparat pianistic de o amploare ieșită din comun, capabil să răspundă la cele mai puternice solicitări de forță sonoră, dar și celor mai rafinate inflexiuni, până la nuanțe infinitezimale; b) un temperament de foc, dar și o dispoziție privilegiată pentru zonele eterice ale discursului muzical, pentru a crea atmosfera marilor liniști metafizice; o bogăție incredibilă a auzului creator, care i-a permis desfășurarea unei palete coloristice fascinante prin varietate și plasticitate; c) o inteligență ieșită din comun, preponderent de natură logico-matematică, dar și auditivă, chinestezică, spațială, intra și interpersonală; d) o memorie muzicală uluitoare, bazată pe profunzimea, mobilitatea, fluiditatea și flexibilitatea atenției distributive și de lungă durată, calități care-i favorizau o citire la prima vedere incredibil de performantă și asimilarea în timp relativ scurt a unei cantități enorme de informație muzicală; e) o capacitate de rezistență la efort fizic și psihic prelungit ieșită din comun; f) o viziune largă, deschisă asupra repertoriului interpretat, creativitate, intuiție genială, îndrăzneală, spirit improvizatoric, promptitudine și forță de adaptare instantanee la situații speciale; g) titanism, claritate, o simplitate majestuoasă a actului de interpretare în concert; calitatea comunicării spontane izvora din ființa sa, îi era intrinsecă și nici nu cred că era prea conștientă de farmecul special indus de această naturalețe discretă, simplă și eficientă asupra publicului.

În anul 1948, la 17 ani după ce depusese prima solicitare oficială de a fi primită în rândul cadrelor didactice, Silvia Șerbescu a fost numită profesor universitar la catedra de pian principal a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” din București. A lucrat intens și pe acest tărâm, ducând mai departe, în felul său personal, linia didactică inițiată de înaintașa Constanța Erbiceau. Din șirul studenților și elevilor pe care i-a format fac parte:¹ Constantin Ionescu-Vovu, Constantin Iliescu, Cristea Zalu, Georgeta Ștefănescu-Barnea, Helmuth Plattner, Alexandru Șumski, Peter Szaunig, Marta Joja, Sanda Bobescu, Liana Șerbescu, Ioana Minei, Liliana Rădulescu,

¹ Enumerarea se face în ordine cronologică, în măsura datelor existente(n.a.)

Florina Iftimescu Cozighian, Veronica Rusescu, Maria Bobescu, Zoe Popescu Șarpe, Alexandrina Zorleanu, Elena Cosma, Florella Geantă, Rodica Giroveanu, Constantin Stelian, Gheorgi(Goșo) Petrov, Emilian Voicu, Theodor Paraschivescu, Lavinia Tomulescu Coman, Eugen Ciceu (Cicero), Alexandru Dumitrescu, Julius Kalmann, Doina Pârvan, Gheorghe Balaban, Ștefan(Costi) Kirișescu, Cristian Dumitrescu.

Stilul didactic al Silviei Șerbescu poate fi definit, în sinteză, prin următoarele linii de forță: 1) ca să faci față cerințelor de studiu, trebuia să vii în clasa Domniei sale cu aparatul pianistic pus la punct, funcțional, destul de bine dezvoltat; se înțelege că această cerință era departe de a fi la îndemâna multora dintre cei admiși în anul I la pian; pepiniera de elemente pregătite corespunzător provenea de la Școala medie de muzică (ulterior Liceul sau Colegiul Național de Arte „Dinu Lipatti” din București) de la elevele Domnișoarei Erbiceanu: Ana Pittiș, Maricel Șova, Cici Mantta, Emilia Vlangali, Stela Cameniță, precum și din ajutorul generos, necondiționat al profesoarei Cornelia Antonescu, prietena de o

viață a Silviei; 2) a fost un profesor **cu viziune**; te cântărea destul de repede, îți descifra formula personalității, îți „localiza” punctele forte și pe cele slabe, apoi îți „croia” programul de lucru, repertoriul anual, etapele și stadiile de parcurs; 3) a fost un profesor curajos, oferea încredere și sprijin fiecăruia, după posibilități; propunea programe solide, serioase, de cel mai bun gust muzical, din care însă, nu lipsea niciodată măcar un punct incitant, o noutate, un clenci, un suspence...4) viziunea ei se manifesta de la primul contact cu lucrările, pornea întotdeauna de la întreg spre amănunte, spre elementele constructive; studiul nostru urma un parcurs logic fără cusur, se stabileau date limită, priorități, configurații, apoi se intra în lucrul propriu zis al textului; prioritară în studiu era **activarea judecării proprii a elevului**; 5) nu era chițibușară; n-avea timp de nimicuri, planul era schițat în mare și apoi se umplea treptat cu „evenimente” muzicale, nu pisălogea niciodată pe nimeni și nu ne obliga la anumite soluții sau rezolvări, rețete, preluări etc.; 6) vorbea foarte puțin în timpul lecțiilor, dar ceea ce spunea era întotdeauna esențial, fapt de care „trebuia să te prinzi” foarte repede; 7) avea o atitudine deschisă, permitea cu bucurie și uneori cu amuzament soluții diferite de ale sale, dacă se potriveau situației și personalității elevului, în beneficiul interpretării respective, desigur; deși era o personalitate artistică absolut copleșitoare, n-a strivit pe nici un elev de pe poziția de forță a maestrului; 8) nu era pricinuoasă ori ranchiunoasă, răutăcioasă cu elevii, chiar dacă, de multe ori „îi mâncam sufletul”; avea un haz irezistibil, datorită căruia ieșeam adesea, cu toții, din cele mai tensionate situații; 9) artista cu prestigiul imens de care se bucura public în clasă avea comportamentul camaradului mai mare, trecut prin furtuni și dureri, empatic, săritor și înțelegător pe plan uman; era „suporterul” eficient al elevilor săi înainte, în timpul și după examenele cele mai exigente din lume; în aceste situații era ca un general din povești, care-și duce în luptă oastea cu pasiune și cu susținere omenească; 10) prin trăsăturile evidențiate mai sus se conturează concluzia că **Silvia Șerbescu a realizat un prim model, nedepășit încă, de didactică instrumentală de nivel universitar din învățământul muzical românesc.**

S-a spus adesea despre Silvia Șerbescu, privitor la arta ei, că îmbina forța și inteligența masculină cu sensibilitatea feminină. A fost o mare artistă „care umplea scena” la orice apariție, în orice context. Ca profesoară, pot spune că „umplea sala de curs” cu vibrația specială a personalității sale plină de energie, pătrunzătoare și atentă față de celălalt, majestuoasă fără trufie, clădită, parcă, din linii esențiale, așa cum minunat sugerează bustul în bronz realizat de inegalabilul sculptor Gheorghe Anghel și care se află pe unul din holurile conservatorului bucureștean, unde cu onoare artista a oficiat.

Lavinia Coman

P.S. Un ecou îndepărtat aduce imaginea pianistei Silvia Șerbescu, evocată de un admirator fervent, în următorul Sonet:

O siluetă-n gri...

O siluetă-n gri, ca toamna rece,
privirea gravă, plină de mister,
pe-alee – pasul drept...Părea că trece
prin Cișmigiu lumina lui Vermeer.

Se-armonizau – un cer de nota zece
cu cearcăne de aur efemer
și-un suflet de artist, așa cum cer
alumnii, ca pre ei să se aplece.

I-au șters din imprimări, dar, prin azururi
e-o țară unde spiritele vii
comunică, prin muzică, de-a pururi:
Rachmaninov, De Falla, Debussy
și-o pianistă atingând firescul
miracolului – Silvia Șerbescu.

Nicolae Coman
București, 1995

BIBLIOGRAFIE

Arhivele Universității Naționale de Muzică din București
Bălan, Theodor: *Însemnări. Silvia Șerbescu*, în rev. Muzica nr. 10/1965.

Coman, Lavinia: *Un model pedagogic – Silvia Șerbescu*, în Mari Interpreti, mari pedagogi, mari compozitori, Ed. U.N.M.B., 2008.

Coman, Lavinia: *Constanța Erbiceanu. O viață dăruită pianului, Cap. Silvia Șerbescu, unsere erste Pianistin*, Ed. Meronia, București, 2005, pp. 141-167.

Cosma, Octavian Lazăr: *Simfonicele Radiodifuziunii române*, Ed. Casa Radio, București, 1999.

Cosma, Octavian Lazăr: *Filarmonica din București în reflectorul cronicii muzicale*, Ed. Muzicală, București, 2003.

Cosma, Octavian Lazăr: *Universitatea Națională de Muzică din București la 140 de ani, vol. 3, 4*, Ed. U.N.M.B., 2010, 2014.

Cosma, Viorel: *Filarmonica „George Enescu” din București (1868 - 1968)*, București, 1968.

Dumitrescu, Alexandru: *Silvia Șerbescu – pianist și pedagog*, în Personalități marcante ale vieții muzicale românești, București, U.N.M.B., 2013.

Imbert, Catherine: *École roumaine de piano*, în rev. Piano nr. 9/1995 - 1996.

Ionescu-Vovu Constantin: *Silvia Șerbescu – modestia în fața artei – dialog*, în Iosif Sava, Teritorii Muzicale Românești, Ed. Eminescu, București, 1980, pp. 72-79.

Popa Afrodita: *Măinile care cântă*, Ed. Vergiliu, București, 2004.

Rădulescu, Liliana: *Permanențe ale pianisticii românești*, în Școala muzicală românească – 140 de ani de împliniri, ms., U.N.M.B., 2004.

Sava, Iosif și Șerbescu, Florian: *Silvia Șerbescu. Ghid biografic*, Ed. Muzicală, București, 1976.

Șerbescu, Florian: *Amintiri despre Silvia Șerbescu, ms.*, București, 1974.

Tomulescu, Lavinia: *Profesoara noastră*, în rev. Muzica nr. 10/1965, pp. 37, 38.

DISCOGRAFIE

S. Prokofiev: Concertul pentru pian și orchestră nr. 3 în Do major, cu Orchestra Simfonică a U.R.S:S:, dirijor Nikolai Anosov, 33 t. Electrecord, ECD 22 (1956).

Recital de pian Silvia Șerbescu. Muzică spaniolă, 33 t. Electrecord, nr. 35 ECC 866 (1967).

Silvia Șerbescu (Albeniz, Debussy, Rachmaninov, Prokofiev), CD. Editura Casa Radio(2004).

Debussy 150 CD Editura Casa Radio (2012).

Silvia and Liana Șerbescu (Bach and Respighi) CD Electrecord. EDC1108 - 1109 (2014).